

NAGARDŽUNA
(2 gs. m. ē.)
VIDUSCEĻA PAMATI
(*Mulamadhyamaka-Karika*)¹
1. nodaļa: Cēlonība

1. It nekas nerodas. Nedz no sevis, nedz no kā cita, nedz gan no sevis un no cita vienlaicīgi, nedz arī bez cēloņa.²
2. Kaut kā pastāvēšanai ir tikai četri nosacījumi: radošais cēlonis, uzturošais nosacījums, uztveramības nosacījums un valdošais nosacījums. Piektā nosacījuma nav.³
3. Starp kādas lietas pastāvēšanas četriem nosacījumiem nav atrodama tās materiālā būtība [*svabhava* = paš-daba]. Ja lietām nepiemīt materiālas būtības, tad nevar pastāvēt īstas attiecības starp dažādām lietām.⁴
4. Nav cēloņu ar nosacījumiem, nav cēloņu bez nosacījumiem. Nav nosacījumu bez cēloņiem, nav nosacījumu ar cēloņiem.
5. Lietas rodas no nosacījumiem, taču, ja nav rašanās, vai gan nosacījumi nekļūst par ne-nosacījumiem?
6. Pastāvošām lietām nav nosacījumu, un nosacījumu nav arī nepastāvošām lietām. Kā gan varētu piemist nosacījums kaut kam nepastāvošam? Ja kaut kas pastāv, vai tam ir nepieciešams nosacījums?⁵
7. Ja nav nedz pastāvošais, nedz nepastāvošais, nedz pastāvošs nepastāvošais, kā gan varētu pastāvēt jel kādi cēloņi? Ja cēlonis pastāvētu, kā cēlonis tas būtu?
8. Ja pastāvētu notikumi (piemēram, prāta stāvokļi) bez uzturošā nosacījuma, kāpēc tad vispār mums būtu jārunā par uzturošo nosacījumu?

¹ Tulkojis un rediģējis Džordžs Kronks (George Cronk). © 1998. Nagardžuna ir Mahajānas novirziena Madhjamakas skolas dibinātājs. *Vidusceļa pamati* (*Mulamadhyamaka-Karika*) ir viņa nozīmīgākais darbs. Sākotnēji tas tika sarakstīts sanskritā, un mūsdienās ir saglabājušās šī darba versijas gan sanskritā, gan agrīnā tibetiešu tulkojumā, gan vēlākos tulkojumos ķīniešu valodā. Ir pieejami vairāki pilna apjoma *Karikas* tulkojumi angļu valodā. Divi pēdējie ir *Vidusceļa pamatgudrība: Nagardžunas Mulamadhyamakakarika* (*The Fundamental Wisdom of the Middle Way: Nagarjuna's Mulamadhyamakakarika*), ko no tibetiešu valodas tulkojis un komentārus sastādījis Džejs L. Gārfields (Jay L. Garfield) (New York: Oxford University Press, 1995). Kā arī Nensijas Makkagnijas (Nancy McCagney) tulkojums *Nagardžuna un atvērtības filozofija* (*Nagarjuna and the Philosophy of Openness*) (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 1997), 135-218 lpp. (Makkagnijas tulkojums no sanskrita un sanskrita teksta transliterācija latīņu alfabētā).

² Protī, nedz arī ne no sevis un ne no kā cita vienlaicīgi.

³ Pastāvošas lietas radošais cēlonis (*hetu*) ir tas, kas to rada; tās uzturošais nosacījums (*alambana*) ir tas, kas nodrošina tās pastāvēšanu; uztveramības nosacījums (*anantaram*) ir tas, kas padara to par pieredzes objektu (piemēram, galda klātbūtne manā priekšā ir uztveramības nosacījums, lai es varētu uztvert galdu); un tās valdošais nosacījums (*adhipati*) ir mērķis, kura dēļ šī lieta pastāv.

⁴ „*Madhyamaka*” nozīmē „vidusceļš (jeb taka)”, un „*Madhyamika*” nozīmē „tas, kurš seko vidusceļam”. Nagardžunas filozofija ir mēģinājums izvairīties no „esenciālisma” un „nihilisma” galējībām. Esenciālisms ir uzskats, ka patiesā realitāte sastāv no mūžīgām, nemainīgām, neatkarīgām un materiālām būtībām (gan paš-būtībām gan lietām-būtībām), un nihilisms ir uzskats, ka šādu būtību nav un tāpēc nepastāv itin nekas (latīniski, *nihil*). Nagardžuna viedoklis ir tāds, ka (pretēji nihilismam) pastāv patību un lietu pasaule, proti, tā pasaule, kas parādās mūsu priekšā (parādību pasaule), taču (pretēji esenciālismam) visas šādas parādību pasaules lietas ir nepastāvīgas, nemitīgi mainīgas, savstarpēji atkarīgas, nemateriālās – jeb citiem vārdiem sakot, tās ir „tukšas” (*shunya*) no būtības.

⁵ Ar „pastāvošām lietām” Nagardžuna acīmredzot domā lietas ar materiālām būtībām, lietas, kas „īsteni” pastāv – mūžīgi, nemainīgi un neatkarīgi no kā cita. Patiešām „īstu” lietu pastāvēšanai nav nosacījuma.

9. Ja lietas nesāk pastāvēt, tad tās nevar pārstāt pastāvēt. Ja lietas nesāk pastāvēt, kā tām varētu piemist priekš-nosacījums? Ja kaut kas ir pārtraucis pastāvēt, kā gan tas varētu būt nosacījums vai cēlonis jel kam citam?

10. Ja lietām nav materiālas būtības, tad tām nav arī īstas pastāvēšanas, un tādā gadījumā apgalvojums „Šis ir cēlonis vai nosacījums tam” ir bezjēdzīgs.

11. Sekas nav atrodamas vienā cēlonī vai nosacījumā, nedz arī visos cēloņos vai nosacījumos kopā. Kā gan kaut kas, kas nav atrodams cēloņos un nosacījumos, var rasties no tiem?

12. Ja sekas rodas no cēloņiem vai nosacījumiem, kuros tās iepriekš neiemīt, tad vai tās vispār var rasties no cēloņiem vai sekām?

13. Ja sekas rada to nosacījumi, bet nosacījumi nav radušies paši no sevis, kā gan vispār sekas varēja iestāties?¹

14. Tādējādi, sekas nevar rasties no cēloņiem vai nosacījumiem, nedz arī no ne-cēloņiem vai ne-nosacījumiem. Ja nepastāv vispār nekādas sekas, tad kā gan var pastāvēt jel kādi cēloņi vai nosacījumi (vai tikpat labi, jel kādi ne-cēloņi vai ne-nosacījumi)?

2. nodaļa: Kas notiek?

1. Tas, kas jau ir noticis, tagad nenotiek. Tas, kas vēl nav noticis, tagad nenotiek. Tas, kas notiek tagad, nav jau noticis, nedz arī nav vēl noticis. Vai gan tas nenozīmē, ka nekas nevar notikt?

2. Tas, kas notiek, ir notikšanas procesā tagad. Tas, kas jau ir noticis un kas vēl nav noticis, nav notikšanas procesā tagad.

3. Kā ir iespējama tagad-notikšanas notikšana? Ja nav notikšanas vispār, tad nevar notikt arī tagad-notikšana.

4. Tas, kas notiek tagad, varētu arī nenotikt, taču šķiet, ka tas, kas notiek tagad, tomēr tagad notiek, vai ne?

5. Ja tas, kas notiek tagad, patiešām notiek tagad, tad, tā, kas tagad notiek, notikšanā ir divas notikšanas: (1) tā, kas notiek tagad un (2) tagad notiekošās notikšanas notikšana.

6. Ja ir divas notikšanas, tad jābūt arī divām lietām, kas notiek (diviem notikumiem), jo nevar būt notikšanas bez notikuma.

7. Ja mēs nevaram sacīt, ka jel kas notiek, ja vien nav arī notikums (kaut kas, kas notiek), tad, ja nekas nenotiek, kā gan varētu pastāvēt notikums (kaut kas, kas notiek)?

8. Lai kas arī notiktu, tam jābūt vai nu kaut kam, kas notiek (notikumam) vai kaut kam, kas nenotiek (ne-notikumam). Ja nenotiek nedz notikums, nedz ne-notikums, kas gan vēl ir, kas varētu notikt?

9. Ja nekas nenotiek, tad nevar būt arī notikums². Ja nav notikuma, tad mēs nevaram teikt, ka notikums notiek.

¹ Nagardžuna netieši norāda, ka šeit veidojas bezgalīgs regress. Ja nosacījumi, kas rada sekas nav sevis pašu radīti, tad tos ir radījis kas cits, ko savukārt, ja tas nav sevis paša radīts, atkal radījis kas cits, un tā līdz bezgalībai. Pašreizējās sekas nekad nevarētu rasties.

²Jo notikums ir kaut kas, kas notiek.

10. Ja kāds domā, ka notikums notiek (proti, ka kaut kas, kas notiek, patiešām notiek), tad viņam ir jādomā arī, ka var pastāvēt notikums pat tad, ja nekas nenotiek.¹

11. Ja notikums patiešām notiktu, tad būtu divas notikšanas: (1) notikuma notikšana, un (2) notikšanas notikšana.

12. Tas, kas notiek tagad, neaizsākās no tā, kas jau ir noticis, nedz arī tas aizsākas ar to, kas notiek tagad (proti, pats ar sevi).² Tad kur gan ir tagad notiekošā sākums?

13. Mēs nevaram atrast tagad notiekošā sākumu tajā, kas ir pirms tagad notiekošā sākuma (proti, tajā, kas jau ir atnācis un pagājis), nedz arī mēs varam to atrast tajā, kas vēl nav noticis. Tad kur gan tas ir?

14. Mēs varam nošķirt (1) to, kas jau ir noticis, (2) to, kas notiek tagad, un (3) to, kas vēl nav noticis. Taču mēs nekur nevaram atrast sākumu tam, kas notiek tagad.

15. [Mēs varam nošķirt (1) lietas, kas notiek (notikumi), un (2) lietas, kas nenotiek (ne-notikumi).] Notikumi nav nekustīgi, taču arī ne-notikumi nav nekustīgi.³ Kas gan vēl bez notikumiem un ne-notikumiem varētu būt nekustīgs?

16. Ideja par nekustīgu notikumu (proti, par kaut ko notiekošu, kas nenotiek) ir bezjēdzīga. Kaut kas, kas notiek bez notikšanas, nenotiek nemaz.

17. Kaut kas, kas notiek, nepārstāj notikt (1) tāpēc, ka tas notiek, vai arī (2) tāpēc, ka tas vēl nav noticis, vai arī (3) tāpēc, ka tas vēl nav noticis. Notikšana ir tas pats, kas sākt notikt, un būt notikušam ir tas pats, kas pārstāt notikt.

18. Ir bezjēdzīgi sacīt, ka „notikums ir tas pats, kas notikšana”, vai arī, ka „notikums atšķiras no notikšanas”.

19. Ja notikums būtu tas pats, kas notikšana, tad darbība un tās veicējs, darbs un darītājs būtu identiski.

20. Ja notikums būtu kas atšķirīgs no notikšanas, tad sanāktu, ka var pastāvēt notikumi bez notikšanas un notikšanas bez notikumiem.

21. Ja notikums un notikšana nav nedz identiski, nedz atšķirīgi, tad kā mums tos apjēgt?

22. Kad notiekošais notiek, to neizraisa sevis paša notikšana, jo tam nepiemīt esība pirms tas notiek. Tad vai patiesībā ir jēl kas, kas notiek?

23. Notiekošais neatklāj sevi citā notikšanā, kā vien tajā, kur tas atklājas pats. Notiekošais nevar atklāties divās dažādās notikšanās.

24. Pastāvoša notikuma notikšana nenotiek nevienā no „trijiem veidiem” (proti, nedz pagātnē, nedz nākotnē, nedz [arī] tagadnē). Ne-pastāvoša notikuma notikšana arī nenotiek kādā no šiem „trijiem veidiem”.⁴

25. Tādējādi, nedz pastāvoša, nedz ne-pastāvoša notikuma notikšana nenotiek kādā no „trijiem veidiem”. Notikšana, notikums un notikušais visi ir ne-pastāvoši.

¹ Jo notikums un notikšana ir domāti kā divas atšķirīgas lietas.

² Kaut kas, kas notiek, nevar izsaukt pats savu notikšanu, jo tad tam būtu jāpastāv pirms tas pastāv, kas ir neiespējami.

³ Vai tas ir tāpēc, ka ne-notikumi nepastāv, un tas, kas nepastāv, nespēj atrasties mierā (vai jebkur citur)?

⁴ Jo ne-pastāvošs notikums nevar notikt vispār.

7. nodaļa: Rašanās, ilgšana un izžušana

1. Ja rašanās rodas, tad tai piemīt tā, kas rodas, trīs raksturlielumi (rašanās, ilgšana un izžušana).¹ Ja rašanās nerodas, kā gan tā varētu būt raksturīga tam, kas rodas?

2. Ja pašas rašanās rašanās, ilgšana un izžušana notiek šķirti, tad tie nevar būt rašanās raksturlielumi.² Taču kā gan tās varētu notikt vienlaicīgi?³

3. Ja rašanās raksturlielumi nav rašanās, ilgšana un izžušana, tad iestājas bezgalīgs regress.⁴ Ja tai nepiemīt vispār nekādu raksturlielumu, tad tā nevar rasties.

4. Iespējams, ka pašas rašanās pamatā ir bez-rašanās rašanās,⁵ un iespējams, ka šī bez-rašanās rašanās, kas ir rašanās pamatā, rada iemeslu, lai rastos parastās parādības.

5. Ja pastāv bez-rašanās rašanās, tad tā ir visas rašanās avots. Taču ja tā ir bez-rašanās, kā gan šī rašanās var būt rašanās pamats?

6. Ja parasto parādību rašanās ceļas no visu rašanos pamatrašanās, kā izskaidrot šīs pamatrašanās pastāvēšanu.

7. Ja parasto parādību rašanās rašanās ir bez-rašanās..., [tad tās pastāvēšana nav izskaidrojama].

8. Vai mēs varam sacīt, ka parasto parādību rašanās rašanās rodas pati no sevis un reizē ierosina parasto parādību rašanos, līdzīgi kā lampa izgaismo gan sevi pašu, gan citas lietas...?

13. Ja parasto parādību rašanās rašanās patiesībā ir bez-rašanās, kā gan tā spētu ierosināt rasties sevi pašu? Ja tā rodas sevis pašas vai kā cita dēļ, tad tā nav bez-rašanās.

14. Bez-rašanās, vēl-ne-radies un rašanās: nevienā no šiem nav pašas rašanās. Tie ir kā ne-notikšana, vēl-ne-notikšana un notikšana.

15. Ja tagad-rašanās nerodas no iepriekšējas rašanās, tad kā gan tās rašanās varētu būt atkarīga?⁶

16. Ja tagad-rašanās rašanās ir atkarīga no tā, kas ierosina tās rašanos, tad tagad-rašanās ir mierpilna. Gan tagad-rašanās, gan tas, kas ierosina tās rašanos, ir mierpilni.⁷

17. Ja bez-rašanās pastāv, tad tā ir reiz radusies. Ja bez-rašanās nepastāv, tad kā tā varētu rasties?

18. Ja tagad-rašanās rašanās rodas, kas ierosina tās rašanos?

19. Ja agrāka rašanās ierosina tagad-rašanās rašanos, tad iestājas bezgalīgs regress.¹ Taču ja visu rašanos ierosina bez-rašanās, tad tagad-rašanās varētu rasties.

¹ Proti, kā visas lietas, kas rodas, arī rašanās vispirms rastos, tad ilgtu kādu brīdi, un tas pārstātu pastāvēt.

² Jo tādā gadījumā rašanās rašanās, ilgšana un izžušana katra pati gan rastos, gan ilgtu, gan izzustu. Un tad arī rašanās rašanās rašanās, ilgšanas ilgšanas rašanās un izžušanas izžušanas rašanās katra rastos, ilgtu un izzustu, un tā līdz bezgalībai. Tādēļ nekas vispār nevar rasties.

³ Proti, kā rašanās varētu rasties, ilgt un izzust visas vienlaicīgi?

⁴ Jo šiem "citiem raksturlielumiem" vajadzētu rasties, ilgt un izzust, un tāpat to rašanās, ilgšana un izžušana rastos, ilgtu un izzustu, un tā līdz bezgalībai.

⁵ Proti, ontoloģiska pamatrašanās, kas nerodas ne no kā cita.

⁶ Pretēji budismā centrālajai mācībai par visu parādību savstarpēji atkarīgo rašanos.

⁷ Kālab „mierpilns”? Vai tāpēc, ka tagad-rašanās rašanās atkarīgums padara arī tagad-rašanos atkarīgu, kas būtu saskaņā ar savstarpēji atkarīgās rašanās mācību?

20. Tādēļ nedz pastāvēšana, nedz nepastāvēšana nevar rasties, kā teikts 1. nodaļas 6. pantā.
21. Mēs nevaram sacīt, ka lietas izžušana rodas, jo tas, kas izžūd, vairs nerodas. Tāpat mēs nevaram sacīt, ka tas, kas ir radies, neizzūd, jo visas lietas, kas rodas, arī izžūd.²
22. Ilgstoša lieta, kas ir radusies, neilgst. Ne-ilgstoša lieta neilgst. Tas, kas ir radies, izžūd [un tāpēc nevar ilgt]. Kā gan tas, kas nav radies, varētu ilgt?
23. Tas, kas izžūd, neilgst. Viss, kas ir radies, izžūd.
24. Visas dzīvās būtnes, kas ir radušās, ir pakļautas novecošanai un nāvei. Vai ir tādas dzīvās būtnes, kas nenoveco un nemirst?
25. Ilgšana nevar ilgt pati caur sevi, nedz arī caur kādu citu ilgšanu, tāpat kā rašanās nevar rasties nedz no sevis pašas, nedz no kādas citas rašanās [kā tika parādīts iepriekš].
26. Izzudušais neizzūd. Vēl-ne-izzudušais neizzūd. Tā, kas izžūd, izžušana neizzūd. Vai tas, kas ir neradies, var izzust?
27. Nedz ilgšana, nedz neilgšana neizzūd.³
28. Lietas ilgšana nespēj izskaidrot tās ilgšanas izbeigšanos, nedz arī tās ilgšanas izbeigšanos var izskaidrot ar kaut kā cita ilgšanu [piemēram, ar izžušanas ilgšanu?].
29. Nav rašanās, nav izžušanas.
30. Tas, kas *ir* [esošs], nevar izzust. Tas, kas *ir* [esošs], nevar nebūt.
31. Tas, kas *nav* [ir neesošs], nevar izzust. Vai iespējams divreiz nocirst galvu?
32. Izzūdošais neizzūd pats caur sevi, nedz arī caur kādu citu izžušanu, tāpat kā rašanās nevar rasties nedz no sevis, nedz no kādas citas rašanās [kā tika parādīts iepriekš].
33. Tā kā rašanās, ilgšana un izžušana nevar notikt, nav arī īstu lietu, kas rastos, ilgtu un izzustu. Ja šādu lietu nav, kā gan parastā parādību pasaule var pastāvēt?
34. Tā ir tikai sapnis un ilūzija, kā dievu pilsēta, kas peld debesīs. Tik daudz par rašanos, ilgšanu un izžušanu.

8. nodaļa: Darītājs un darbība

1. Īsts⁴ darītājs nav darītājs [proti, nevar darboties]. Neīsts (nepastāvošs) darītājs nav darītājs [proti, nevar darboties].
2. Tas, kas ir, tas nedarbojas. Darbība *īsteni* esošā pasaulē būtu darbība bez darītāja. Darītājs *īsteni* esošā pasaulē būtu darītājs bez darbības.

¹ Jo tad pastāvētu vēl agrāka rašanās, kas ierosinātu agrāku rašanos, kas ierosina tagad-rašanos, un tā līdz bezgalībai. Tagad rašanās nekad nevarētu rasties.

² Protī, nav tādu lietu parādību pasaulē, kas būtu nepārejošas vai nemainīgas. Tās visas ir pārejošas.

³ Ilgstošais, (protī, tas, kas ir nepārejošs) ilgst un neizzūd, ne-ilgstošais ir izzudis un tāpēc nevar vēl izzust.

⁴ Nagardžunas pieņēmums ir tāds, ka īstais ir nepārejošs un tādēļ nevar mainīties (vai darboties).

3. Ja nepastāvošs darītājs veic nepastāvošu darbību, tad gan darbība, gan darītājs ir bez cēloņa.
4. Nav cēloņa, nav sekas. Nav cēloņa, nav darītāja. Nav darītāja, nav darbošanās [spējas darboties]. Nav darbošanās, nav darbības.
5. Ja nebūtu darbības [kā paredz gan esenciālisms, gan nihilisms], tad nekas nerodas. Ja nekas nerodas, tad nav parādību pasaules.
6. Ja nebūtu parādību pasaules, tad nav ceļa uz atbrīvošanos, un ikdienas dzīve ir bezmērķīga.
7. Nav iespējams, ka darītājs, kurš ir reizē īsts un neīsts, veic darbības, kas ir reizē īstas un neīstas. (Nav iespējams vienai lietai reizē būt īstai un neīstai.)
8. Nav iespējams, ka īsts darītājs veiktu neīstu darbību. Nav iespējams, ka neīsts darītājs veiktu īstu darbību. (Ticot šāda veida lietām, rodas dažādu veidu maldi.)
9. Nav iespējams, ka īsts darītājs veic darbību, kas būtu neīsta, vai reizē īsta un neīsta....
10. Nav iespējams, ka neīsts darītājs veic darbību, kas ir īsta vai arī reizē īsta un neīsta....
11. Nav iespējams, ka darītājs, kas ir reizē īsts un neīsts, veic darbību, kas ir neīsta vai reizē īsta un neīsta....
12. Jāuzsver, ka darbība ir atkarīga no darītāja un darītājs ir atkarīgs no darbības. Darītājs un darbība nevar pastāvēt neatkarīgi viens no otra.
13. No šī neatkarīgi pastāvošu darītāju un darbību nolieguma vajadzētu rasties sapratnei par pieķeršanos. Ar šo darbības un darītāja analīzi ir jāspēj aptvert viss pārējais.

15. nodaļa: Būtība un pastāvēšana

1. Ir bezjēdzīgi sacīt, ka būtība rodas no cēloņiem un nosacījumiem. Ja būtība būtu nosacīta vai cēloņa izraisīta, tā nebūtu vairs būtība.
2. Būtība nevar tikt radīta vai kā citādi kļūt esoša. Būtība nav izveidota, nedz arī tā ir atkarīga no kā cita.
3. Ja pastāv būtības, tad pastāv arī īstas atšķirības starp lietām....
4. Vai pastāv lietas bez būtībām? Tad starp tām nav īstu atšķirību....
5. Ja mēs nevaram atrast lietu bez būtības, tas nepierāda šādu lietu nepastāvēšanu. Citi apgalvo, ka lieta, kas mainās, ir ne-lieta.
6. Tie, kas spriež būtību un īstu atšķirību jēdzienos un kas nespēj atpazīt lietas bez būtībām, tie neaptver Budas mācīto patiesību.¹
7. Buda ... ieteica nesacīt nedz „tas ir”, nedz „tas nav”.
8. Ja tiešām lietas bez būtības [*īsteni*] pastāv, tad nav nepastāvēšanas, nedz arī jel kas var mainīties.

¹ Kas ir atziņa, ka parādību pasaulei un visam, kas tajā, nepiemīt būtība jeb, citiem vārdiem, tas ir tukšs no būtības.

9. Dažs iebildīs: „Ja nav būtību, kas tad mainīsies?” Mēs atbildam: „Ja ir būtības, kas tad mainīsies?”

10. Sacīt „tas ir” nozīmē pievienoties esenciālismam.¹ Sacīt „tas nav” nozīmē iekrist nihilismā.² Tādēļ gudrie nelieto spriedumus „tas ir” vai „tas nav”.

11. „Lieta bez būtības nevar nepastāvēt.” Tas ir esenciālisms. „Tā pastāvēja iepriekš, bet vairs nepastāv.” Tas ir nihilisms.³

18. nodaļa: Patība un īstenība

1. Ja patība būtu empīriskā personība [ego], tad tā rastos un izzustu. Ja tā būt atšķirīga no empīriskās personības, tad tā nedz rastos, nedz izzustu.

2. Nav patības – nav arī patības īpašību. Nav patības – nav „es” vai „mans”.

3. Nav „es” vai „mans”, nav nošķirtas pastāvēšanas. Nav „es” un „mans” – nav ticības būtiskām atšķirībām.

4. Nav „es” vai „mans”, nedz iekšēji, nedz ārēji – un izbeidzas pieķeršanās. Nav pieķeršanās, nav pārdzimšanas.

5. Kad izbeidzas pieķeršanās un ciešanas, iestājas nirvāna. Pieķeršanās un ciešanas rodas no kļūdainas apziņas, no maldiem. Maldi izbeidzas, kad tiek aptverts tukšums (*shunyata*).

6. Daži māca par patību (*atman*). Citi māca par ne-patību (*anatman*). Budas nemāca nedz patību, nedz ne-patību.

7. Valodas aprakstītais ir nepastāvošs. Domas aprakstītais ir nepastāvošs. Lietas nedz rodas, nedz izzūd, gluži kā nirvāna.

8. Pasaule ir īsta. Pasaule nav īsta. Pasaule ir gan īsta, gan neīsta. Pasaule nav nedz īsta, nedz neīsta. Saskaņā ar Budas mācību nekas no tā nav patiesība.

9. Nav atkarīga. Klusējoša. Nav kļūdainās apziņas auglis. Nepavisam nav prāta konstrukcija. Bez atšķirībām. Bez mērķa. Tāda ir absolūtās īstenības daba.

10. Tas, kā rašanās ir atkarīga no kaut kā cita, nav nedz vienāds, nedz atšķirīgs no cita. Tādējādi tas nav nedz nepastāvošs, nedz mūžīgs....

24. nodaļa: Tukšums un Četras cildenās patiesības

1. „Ja nekam nepiemistu būtība, ja viss būtu tukšs no būtības, tad nekas nevarēt rasties vai izzust. Tas nozīmētu, ka pat Četras cildenās patiesības nevarētu pastāvēt.”⁴

2. „Ja nepastāvētu Četras cildenās patiesības, tad patiesas zināšanas, atsacīšanās no pasaules, garīga

¹ „Esenciālisms” ir uzskats, ka „īsteni īstais” ir mūžīgas, nemainīgas un neatkarīgi pastāvošas būtības. Dažkārt šo teoriju sauc arī par „eternālismu” vai „permanentismu”.

² Ar nihilismu šajā kontekstā Nagardžuna domā uzskatu, ka pastāvēt var vienīgi būtības vai lietas ar būtībām, un ja nav būtību vai lietu ar būtībām, tad nekas nepastāv.

³ Vai tā ir laba nihilisma definīcija?

⁴ Šīs nodaļas pirmie seši pantī (rakstīti pēdējās) ataino Madhjamakas tukšuma mācības kritiķa uzskatus. Atbilstoši kritiķa uzskatam Madhjamakas filozofija ir nihilisma paveids, un Nagardžuna mēģina atspēkot šo apsūdzību no 7. līdz 40. pantam.

izaugsme un apskaidrība nebūtu iespējamas.”

3. „Ja nepastāvētu zināšanas, atsacīšanās, garīga attīstība un apskaidrība, tad nepastāvētu arī četri augļi [Cildenā astonkārtīgā ceļa attīstības pakāpes]¹, un ja nepastāvētu augļi, tad nebūtu arī augļu sasniegšanas un tādējādi nebūtu attīstības pretim nirvānai.”

4. „Ja nepastāvētu šīs astoņas lietas [kas minētas 2. un 3. pantā], tad nevarētu būt arī budistu kopiena (sangha), un bez Četrām cildenajām patiesībām [1. pants] nevarētu būt arī patiesa mācība (dharma).”

5. „Ja nepastāvētu sangha un dharma, tad kā gan varētu pastāvēt buda? Šī [Madhjamakas] doktrīna par tukšumu iznīcina Trīs dārgumus [– budu, dharmu un sanghu].”

6. „Tādējādi tukšuma mācība noliedz, ka pastāvētu darbība, četri augļi, dharma un arī visas tās lietas, ko neapskaidrotie savā parastajā un ikdienas domāšanā uzskata par pašsaprotamām.”

7. Tava izpratne par mūsu tukšuma mācību ir nepilnīga un, aplami to izprotot, tev draud briesmas pazaudēt patiesību, kas tev radītu ciešanas.

8. Dharmā, ko māca budas, tiek nošķirti divi patiesības līmeņi: (1) vispārpieņemtā un neskaidrā parastās apziņas „patiesība” un (2) „patiesā patiesība”, kas atklājas pār-apziņai.

9. Ja tu nesaproti divu patiesību atšķirību, tad arī nespēj saprast Budas mācības dziļumu.

10. Vispārpieņemtās „patiesības” saprašana ir priekšnosacījums, lai aptvertu absolūto patiesību, un bez absolūtās patiesības saprašanas tu nevari sasniegt nirvānu.

11. Tie, kam ir ierobežotas prāta spējas, nespējami saprast tukšumu, var iet bojā, līdzīgi kā tas, kurš sagrābj čūsku aiz galvas vai izrunā burvestību nepareizi.

12. Tādēļ Buda, apjēgdams, ka retais ir spējīgs iemācīties dharmas dziļās patiesības, vairījās to mācīt [daudziem].

13. Tavs mēģinājums atspēkot mūsu mācību par tukšumu netrāpa mērķī. Tava kritika neattiecas uz to. Mūsu izpratne par tukšumu ļoti atšķiras no tavējās.

14. Pareiza tukšuma izpratne padara visu skaidru. Bet tiem, kam ir kļūdaina tukšuma izpratne, nekas nesanāk.

15. Jūs piedēvējat savus pārpratumus mums. Gluži kā cilvēks, kurš uzlecis zirgā un pēc tam aizmirsis, ka ir jau zirga mugurā.

16. Ja tu raugies uz visām pastāvošām lietām kā būtību saturošām, tad tev arī jāšaredz, ka visām lietām nav cēloņu un nosacījumu.

17. [Ja taisnība ir esenciālismam,] tad nevar būt ne cēloņu, ne seku, ne darītāju, ne darbību, no nosacījumu, ne rašanās, ne izzušanas, nedz arī darbības iznākuma.

18. Visu, kas parādās savstarpēji atkarīgās rašanās procesā, mēs saucam par tukšumu. Runāt par savstarpēji atkarīgo rašanos kā tukšumu ir ierasta prakse starp tiem, kas seko Vidusceļam (*Madhyamaka*).

¹ Attīstības pakāpes jeb četri augļi ir: (1) upē-iekāpušais (stream-entrant), kurš ir atsacījies no pasaules, lai sekotu Cildenajam astonkārtīgajam ceļam, (2) vēlreiz-nākošais (once-returner), kas ir ceļa sekotājs, kurš pārdzims vēl tikai vienreiz, (3) atpakaļ-nenākošais (non-returner), kas ir ceļa sekotājs, kurš dzīvo savu pēdējo dzīvi un vairs nepārdzims, un (4) arhats, kurš ir sasniedzis nirvānu.

19. Tā kā nav lietu, kas nebūtu izcēlušās savstarpēji atkarīgā veidā, izriet, ka nav lietu, kas nebūtu tukšas [proti, bez būtības].
20. Ja visas lietas nebūtu tukšas [proti, bez būtības], tad (pretēji tavam uzskatam) nekas nevarētu rasties vai izzust. Sanāk, ka tieši tavs uzskats izslēdz Četru cildeno patiesību pastāvēšanu!
21. Ja visas lietas nebūtu izcēlušās savstarpēji atkarīgā veidā, tad nebūtu arī ciešanu. Ciešanas ir pārejošas un nevarētu pastāvēt iekš kaut kā, kam ir paš-daba [materiālā būtība].
22. Kaut kas ar paš-dabu nevarētu izcelties. Tādēļ, ja tu noliedz tukšumu, tad nav arī rašanās.
23. Ja ciešanām piemīt paš-daba, tad ciešanu pārtraukšana nebūtu iespējama. Būtība nevar pārstāt pastāvēt.
24. Ja Cildenajam astonekārtīgajam ceļam piemistu paš-daba, tad pa to nevarētu iet. Tā kā pa ceļu iet, tam nevar piemist paš-daba.
25. Ja nepastāvētu ciešanas, rašanās un izbeigšanās, tad nevarētu pastāvēt arī ceļš, kas ved uz ciešanu izbeigšanos.
26. Ja nezināšanai piemistu būtība, tad zināšanas būtu neiespējamā. Būtība ir nepārejoša.
27. Tā paša iemesla dēļ atsacīšanās, aptveršana, sekošana ceļam un četri augļi [sasniegšanas pakāpes] arī būtu neiespējami.
28. Vēl vairāk, ja četri augļi ir būtības, kas nav sasniegtas, tad kā gan tos jēl kad varētu sasniegt?
29. Ja nepastāvētu četri augļi, tad tie nebūtu nedz sasniedzami, nedz pieredzami. Bez augļiem un bez to sasniedzējiem un pieredzētājiem nebūtu arī sangha (budistu kopiena).
30. Bez Četrām cildenajām patiesībām nepastāvētu dharma. Ja nepastāv sangha un dharma, kā gan var pastāvēt Buda?
31. Tevis [Madhjamakas kritiķa] izklāstītais uzskats paredz, ka Buda rodas neatkarīgi no apskaidrības un apskaidrība rodas neatkarīgi no Budas.
32. Tev sanāk, ka neviens, kurš no dabas [t.i., savā būtībā] nav apskaidrots, nevar sasniegt apskaidrību, lai cik uzcītīgi viņš tiektos sekot [Cildenajam astonekārtīgajam] ceļam.
33. [Ja tavs uzskats būtu atbilstīgs,] tad neviens nekad nevarētu rīkoties pareizi vai nepareizi, kā noteikts dharmā. Ko gan spēj darīt tas, kas nav tukšs no būtības? Būtība ir nemainīga un tādējādi neaktīva.
34. Tā kā tev četri augļi ir būtības, tie nevar rasties no pareizām vai nepareizām darbībām, un ja tie rastos no pareizām vai nepareizām darbībām, tad tie nepastāvētu [jo esenciālismā rašanās tiek uzskatīta par neīstu].
35. Taču, ja tu apgalvo, ka četri augļi *var* rasties no pareizām vai nepareizām darbībām un reizē pastāvēt, tad (saskaņā ar taviem pieņēmumiem) šie augļi nevar būt tukši no būtības [jo esenciālismā var pastāvēt vienīgi būtības].
36. Noliedzot, ka savstarpēji atkarīgā rašanās ir tukšums un ka tukšums ir savstarpēji atkarīga rašanās, tu noliedz arī ikdienas domāšanas un darbības vispārpieņemtās zināšanas.
37. Tukšuma noliegšana nozīmē, ka (1) nepastāv darbības [kas ir pretrunā mūsu pieredzei], ka (2) ir

darbības bez sākuma un beigām [kas ir neticami], un (3) ka ir darītāji bez darbībām [kas ir pretrunā pats sev, jo darītājs pēc definīcijas ir darbības veicējs].

38. Būtību pasaulē viss būtu nemainīgs, nebūtu nekādas apstākļu maiņas laiku pa laikam, un nekas nesāktos un nebeigtos.

39. Ja viss ir tukšs no būtības [kā mēs apgalvojam], tad atsacīšanās no visām darbībām un pasaulīgas netīrības, ciešanu izbeigšanās un apskaidrības iegūšana ir iespējamas.

40. Tas, kurš saskata savstarpēji atkarīgo rašanos, tādējādi redz ciešanas, redz to rašanos un izbeigšanos un Cildeno astoņkārtīgo ceļu.

25. nodaļa: Nirvāna

1. Ja viss ir tukšs [no būtības], tad nav [īstas] rašanās un [īstas] izzušanas. Kādā izzušanā gan varētu rasties nirvāna?

2. Ja viss nav tukšs [no būtības], tad nav [īstas] rašanās un [īstas] izzušanas. Kādā izzušanā gan varētu rasties nirvāna?

3. Nedz pamesta. Nedz sasniegta. Nedz iznīcināta. Nedz nepārejoša. Nedz radusies. Nedz izzudusi. Tāda ir nirvāna.

4. Ja nirvāna pastāvētu [kā parādība], tā būtu pakļauta novecošanai un nāvei. Jo viss, kas pastāv [kā parādība], noveco un mirst.

5. Ja nirvāna pastāvētu [kā parādība], tā būtu salikta. Viss, kas pastāv [kā parādība], ir salikts.

6. Ja nirvāna pastāvētu [kā parādība], tā būtu atkarīga. Jo viss, kas pastāv [kā parādība], ir atkarīgs.

7. Ja nirvāna nepastāv [kā parādība], vai tas nozīmē, ka tā ir neesoša? Ja nirvāna nepastāv [kā parādība], tā nav nepieciešami neesoša.

8. Ja nirvāna būtu neesoša, kā gan tā būt ne-atkarīga? Tas, kas ir ne-atkarīgs nav neesošs.

9. Tas, kas nāk un iet, ir atkarīgs un mainīgs. Taču nirvāna nav atkarīga un mainīga.

10. Buda ir noliedzis gan tapšanu, gan izzušanu. Tādēļ šķiet, ka nirvāna nedz pastāv [kā parādība], nedz ir neesoša.

11. Ja nirvāna reizē pastāvētu [kā parādība] un būtu neesoša, atbrīvošanās reizē notiktu un nenotiktu. Taču tas ir neiespējami [jo ir pretrunā pats sev].

12. Ja nirvāna reizē pastāvētu [kā parādība] un būtu neesoša, nirvāna nebūtu ne-atkarīga, jo gan pastāvošās parādības, gan neesošais ir atkarīgs [no sava cēloņa].

13. Kā gan nirvāna varētu reizē pastāvēt [kā parādība] un būt neesoša? Nirvāna ir bez cēloņa. Gan pastāvošām parādībām, gan neesošajam ir cēlonis.

14. Kā gan nirvāna varētu reizē pastāvēt [kā parādība] un būt neesoša? Šie abi nevar aizņemt vienu telpu. Tie ir kā gaisma un tumsa.

15. Nirvāna nedz pastāv [kā parādība], nedz arī ir neesoša. Kaut mēs to spētu saprast!¹
16. Ja nirvāna nedz pastāv [kā parādība], nedz arī ir neesoša, kurš gan ir spējīgs to pateikt?²
17. Iegājis nirvānā, Buda nedz pastāv, nedz arī nepastāv, nedz gan pastāv gan nepastāv, nedz ne nepastāv ne pastāv.
18. Savas dzīves laikā Buda nedz pastāvēja, nedz arī nepastāvēja, nedz gan pastāvēja gan nepastāvēja, nedz ne nepastāvēja ne pastāvēja.
19. Nav pilnīgi nekādas atšķirības starp samsāru un nirvānu! Nav pilnīgi nekādas atšķirības starp nirvānu un samsāru! [Tās abas ir tukšas (*shunya*) no būtības.]
20. Nirvānas robežas ir tādas pašas kā samsāras robežas. Starp tām nepastāv ne mazākā atšķirība. [Tās abas ierobežo to būtības tukšums (*shunyata*).]³
21. Prātošana par to, kas atrodas aiz nirvānas ir veltīga....
22. Tā kā visas pastāvošās parādības ir tukšas [no būtības], tad kas ir galīgs? Kas ir bezgalīgs? Kas ir gan galīgs, gan bezgalīgs? Kas nav nedz galīgs, nedz bezgalīgs?
23. Kas ir tāpatība, un kas ir atšķirīgs? Kas ir nepārejošs un kas ir pārejošs? Kas ir gan nepārejošs, gan pārejošs? Kas nav nedz nepārejošs, nedz pārejošs?
24. Atbrīvošanās ir visu domu izbeigšanās, visas daudzveidības izzušana. Buda nevienam, nekad, nekur neko nav mācījis.

26. nodaļa: Savstarpēji atkarīgās rašanās Divpadsmit locekļu ķēde

1. No [I] nezināšanas mistērijas rodas trīs veidu darbības (ķermeniskas, vārdiskas un garīgas), kas izraisa [II] dzinuli turpināt pastāvēšanu [caur pārdzimšanu].
2. Nosliece turpināt pastāvēšanu [lai pārdzimtu atkal un atkal] izraisa [III] apziņu, no kuras parādās [IV] prāts un ķermenis.
3. Līdz ar prātu un ķermeni nāk [V] sešas maņas..., kas ved pie [VI] saskares [ar sajūtu objektiem]....
4. No saskares rodas [VII] [baudu un sāpju] jūtas.
5. No jūtām rodas [VIII] alkas [pēc vairāk baudām un mazāk sāpēm]. No alkām rodas [IX] satveršana un pieķeršanās....
6. No satveršanas un pieķeršanās parādās [X] tas, kurš satver un pieķeras....

¹ Citi (bet ne Nagardžuna ar savu tukšuma [*shunyata*] mācību) varētu sacīt, ka nirvāna nav nedz pastāvoša parādība (kas tukša no būtības), nedz neesoša, bet gan *esamības* stāvoklis [kas nav tukšs no būtības].

² Nirvānu sasniegušais tā neteiktu, un kā gan mēs varam uzticēties kādam, kas atrodas samsārā.

³ 19. un 20. pants pauž Nagardžunas pieņēmumu, ka nirvāna un samsāra abas ir vienādas ar tukšumu. No šī pieņēmuma loģiski izriet, ka nirvāna un samsāra ir savā starpā vienādas. Ja N ir vienāds ar E, un ja arī S ir vienāds ar E, tad ar nepieciešamību izriet, ka N un S ir vienādi. Taču vai šajā gadījumā Nagardžunas pieņēmums ir pareizs? Varbūt ir jēga sacīt, ka samsāra ir vienāda ar tukšumu, jo viss ir samsāra, un pati samsāra ir tukša no būtības. Taču vai nirvāna ir vienāda ar tukšumu? Pieņemsim, ka nirvāna ir *izpratne*, ka samsāra ir tukša. Vai šāds pieļāvums jel kādā veidā sagrauj Nagardžunas argumentāciju?

7. Tas, kurš satver un pieķeras ... satver un pieķeras [proti, tiecas pēc baudas, pēc pastāvēšanas turpināšanās utt.] un tā nokļūst atkal pie [XI] pārdzimšanas, kam atkal neizbēgami seko novecošana un miršana, žēlabas un vaimanas, bēdas un posts.

8. Līdz ar apjukumu un izmisumu visas šīs likstas rodas kā dzimšanas un pārdzimšanas sekas. Tā [XII] iekustas visa lielā ciešanu gūzma.

9. Spēks, kas dzen uz *samsāras* turpināšanos, ir dzinulis turpināt pastāvēt, kas rodas no nezināšanas. Tādēļ gudrie netiecas pēc eksistences turpināšanās. Nezināšie tiecas, taču gudrie nav nezināši.

10. Līdz ar nezināšanas izbeigšanas, dzinulis turpināt pastāvēšanu vairs neradīsies. Nezināšanas izbeigšanās ceļas no meditācijas un gudrības.¹

11. Līdz ar nezināšanas izbeigšanos ķēde ir pārrauta. Visa lielā ciešanu gūzma izbeidzas.

¹ Nezināšana, kas jāpārvar, sastāv no pārliecības, ka parādību pasaule (tostarp empīriskā patība jeb ego) ir neatkarīga, nepārejoša un tālab īsta. Iegūstamā gudrība parāda, ka parādību pasaule ir tukša no būtības (proti, tā ir atkarīga, vienmēr mainīga, un tādēļ neīsta).